TEOS
KÜLTÜR & SANAT DERNEĞİ

BAKIRÇAY HAVZASI MÜZİK FOLKLORU: DERLEME VE TESPİT ÇALIŞMALARI

Coğrafi açıdan ele alacak olursak, kabaca Dikili (İzmir), Bergama (İzmir), Kınık (İzmir) ve Soma (Manisa) ilçeleri sınırları içinde uzanan Bakırçay Havzası'nın müzik dağarını tespite yönelik ilk araştırma ve derleme girişimleri yaklaşık yüzyıl öncesine dayanır. Söz konusu derlemeler ya geniş kapsamlı (bölgesel, ulusal) bir araştırmanın havzaya ilişkin kesitini konu alır ya da doğrudan havzada yaşayan, hem çevreyi hem yerel müzik kültürünü yakından tanıyan araştırmacıların yürüttüğü tarama - belgeleme faaliyetlerini kapsar. Seyfettin ve Sezai Asaf (Asal) kardeşlerin 1925 yılında Batı Anadolu'ya yaptığı araştırma gezisi, bu çalışmaların öncüsü sayılır. Asal kardeşler Ödemiş, Tire gibi ilçelere düzenledikleri geziler sırasında Bergama çevresine uğrayarak "Arpazlı", "Bergama Zeybeği" gibi yörede yaygın bilinen bazı zeybek havalarını tespit eder. Ses kaydı yapılmayan, sadece ezgilerin notaya alınmasıyla tamamlanan bu derlemeler, ertesi yıl *Yurdumuzun Nağmeleri* (1926) adlı kitapta topluca yayınlanır.[1]

Fonograf ve benzeri ses kayıt cihazları kullanılarak gerçekleştirilen ilk derlemeler ise yurt genelinde Dârü'l Elhân[2] kurumunun girişimleriyle gerçekleşir. Bu kurumun 1927 tarihli ikinci derleme gezisi Manisa, Aydın, Ödemiş gibi Batı Anadolu kentlerini kapsar. Gazimihâl, *Anadolu Türküleri ve Musîki İstikbâlimiz* başlıklı çalışmasında, o yıllarda Dârü'l Elhan'da müdür yardımcısı olarak görev yapan (Yusuf) Ziya Bey'in ağzından söz konusu gezinin kimi ayrıntılarını aktarır. Buna göre kurumun "ikinci halkiyat seyahati", 16 Temmuz 1926 tarihinde başlar. Alaşehir'den Manisa'ya geçen ekip, Manisa cezaevinde

[1] Adı geçen kitabın 2000''li yıllardan sonra yayınlanmış iki ayrı çeviriyazımı için bkz. Seyfettin Asaf -Sezai Asaf, *Yurdumuzun Nağmeleri* (Çeviriyazım-Tıpkıbasım), Yayına Hazırlayan: F. Reyhan Altınay, Meta Basım, Izmir 2008; Seyfettin Asaf- Sezai Asaf *Yurdumuzun Nağmeleri* (Tıpkıbasım-Transkripsyon), Hazırlayan: Prof. Dr. H. Ahmet Özdemir, Yeryüzü Yayınları, İstanbul 2017.

[2] Türkçesiyle *Nağmelerin Evi*, Osmanlı Devleti'nin ilk resmi müzik okulu olarak İstanbul'da kurulmuş, 1917-1927 yılları arasında faaliyet göstermiş, dört yıllık bir eğitim kurumudur. Maarif Nezareti'ne bağlı okullarda öğretmenlik yapmak üzere hem Osmanlı hem Batı müziğine hâkim öğretmenler yetiştirmek amacıyla hizmet veren kurum, Cumhuriyet'in kurulmasıyla İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı adını almıştır.

karşılaştıkları eski bir zeybekten on ayrı ezgi derler. Ziya Bey bunlar arasında “İzmir’in muhtelif kazalarına ait, Bergama ve Eskişehir havalisinden” örnekler olduğunu belirtir (2006:165). Gazimihâl, kitabının sonunda bu derlemelerden iki örneğin, “Aşamadım Bergama’nın İlinden” ve “Harmandalı” türkülerinin nota ve sözlerini ayrıca paylaşır (2006: 195, 199).[3] Ankara Devlet Konservatuarı’nın 1936-1954 yılları arasında gerçekleştirdiği on sekiz ayrı derleme gezisi içerisinde 1938 tarihli ikinci gezi, havzaya özgü oyun havalarının ve türkülerin derlenmesi bakımından o tarihe kadar gerçekleştirilen en ayrıntılı girişimdir. Bu gezi için iki ayrı ekip görevlendirilir; Kütahya, Afyon, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir illerine gelen birinci ekipte Ferit Alnar, Cevat Memduh Altar, Halil Bedii Yönetken ve Tahsin Banguoğlu gibi isimler yer alır (Elçi 1997:79). Bir buçuk ay süren bu gezilerin Manisa, Soma[4] ayağında yedi; İzmir, Bergama ayağında ise yirmibeş ayrı ezgi kayda alınır. *(Bu derlemeye ilişkin ayrıntılı liste için bkz. Tablo:1, Tablo:2)*

Bu öncü çalışmaları takiben, havza çevresinde yerel derleme çabalarının ivme kazandığı gözlenir. Özellikle halkevleri bünyesinde faaliyet gösteren araştırma - çalışma kolları ve bu kollarda görev alan öğretmenlerin, kültür insanlarının bölgenin müzik yaşamına duyduğu ilgi, 40’lı yılların başından itibaren meyvesini vermeye başlar. Zeybek oyunlarına özgü figürlerle birlikte bu oyunlara özgü havaların notaları, o tarihlerde havzanın çeşitli bölgelerinde yaygın olarak bilinen, söylenegelen bazı türküler, sözleri ve kimi zaman notalarıyla birlikte ülke genelinde ulaşılabilen süreli yayınlarda ya da doğrudan kitap olarak hazırlanmış yerel kaynaklarda kendisine yer bulmaya başlar.

Abdurrahman Yılmaz (1886-1944) , İstanbul - Eminönü Halkevleri yayını olan *Halk Bilgisi Haberleri* dergisinin Şubat 1939 tarihli sayısında, Bergama ve çevresinden derlediği beş ayrı türkünün sözlerini ilk kez yayınlayan isim olur. Bu türküler “Hacı Ahmet Türküsü”, “Şakir Efendi Türküsü”, “Efe Türküsü”, “Nacakoğlu” ve “Burçak Türküsü” şeklinde sıralanır. Yılmaz, *Bergama’da Folklor* (1941) başlıklı kitabının “Oyunlar” adlı bölümünde, bu kez yöreden on iki ayrı zeybek oyununun adını listeler: “Yunddağ-Dağlı Oyunu”, “Kasnak-Arpazlı Oyunu”, “Yalabık Oyunu”, “Bengi Oyunu”, “Baba Hüseyin Oyunu”, “Harmandalı Oyunu”, “Kemeraltı Oyunu”, “Edremit Güvendesi Oyunu”, “Çandarma Oyunu”, “Kaval Oyunu”, “Kocaarap Oyunu” ve “Üç Parmak

[3] Bu derlemelerde toplanan halk ezgilerinin ve sözlerin *Anadolu Halk Şarkıları* adı altında on beş defter olarak yayınlandığını belirten Altınay, söz konusu defterlerin 1927-29 yılları arasında yayınlanan fasiküllerinde “Bergama Oyun Havası”, “Aşamadım Bergama’nın İlinden”, “Bergama Köprüsü” adı altında Manisa, Karaman ve Eskişehir’den derlenmiş bazı ezgi adları verir (2011:692). Aynı derlemeleri inceleyen Yaltırık da *Anadolu Halk Şarkıları* adıyla yayınlanan defterlerde yer alan iki ezginin öne çıktığına, “Harmandalı” adıyla Manisa’da kaydedilmiş bir havanın “Bergama Zeybeği” ile gösterdiği yapısal benzerliğe dikkat çeker (2011:708).

[4] 1938 yılında Soma’ya bağlı Tarhala Köyünde yürütülen derleme çalışmalarında “Dörtel Oyunu” olarak da bilinen “Tarhala Sohbet Oyunu”na ilişkin olarak Cevat Mumduh Altar ve Halill Bedii Yönetken’in açıklamaları için bkz. Halil Bedii Yönetken, *Derleme Notları (1)*, Orkestra Yayınları, İstanbul 1966. s.143-146

Oyunu". Ayrıca, "Üçparmak", "Kaval", "Kocaarap", "Baba Hüseyin", "Bengi" ve "Kasnak" oyunlarının Kozak çevresine özgü olduğunu, diğer oyunların ise Dikili, Burhaniye, Edremit, Turanlı, Kınık ve Zeytindağ gibi kasabalarla ve bunların köylerinde oynandığını belirtir. Bununla beraber, *"her biri vaktiyle köylerin kabadayı, cesur tanınmış, efebaşı ünvanı verilmiş, hatırı sayılır kimselerin oyunu imiş*" açıklamasını yaparak, oyunların kaç kişiyle oynandığına, varsa hikayelerine dair kimi ayrıntılar paylaşır (1941:73-74). Kitabın sonunda bu zeybek havalarından üçünün ("Dağlı Zeybek", "Yalabık Zeybek", "Arpazlı Zeybek") notasına ayrıca yer verilir. Üç havanın da kaynak kişisi, Kozak yöresinden Hasan Çakı Efe'dir; notalar ise Rıza Özgen tarafından yazılmıştır. Kitapta ayrıca Bergama ve çevresine ait on altı türkünün sözleri yer alır. Yayımlandığı sıraya göre bu türküler, "Şakır Türküsü", "Menevşe Türküsü", "Alime Türküsü", "Atike-Mustafa", "Aydın Efe Türküsü", "Bayındır Koşması", "Ger Ali Türküsü", "Ali Efe", "Şakir Efendi Türküsü", "Armanlarlı Hacı Ahmet Türküsü", "Bergama Türküsü", "Burçak Yolması", "Bergamalı Efe Türküsü", "Türkü", "Münire Türküsü" ve "Hicazkâr Bergama Türküsü"dür.

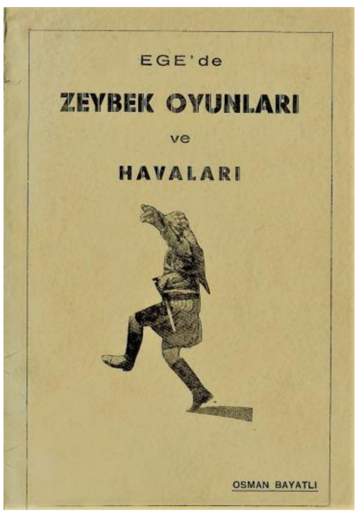

Yılmaz ile aynı yıllarda bölgenin müzik folkloru üzerine eğilmiş bir diğer isim, Osman Bayatlı'dır (1892-1958). Bayatlı, Yılmaz ile birlikte kaleme aldığı *Bergama'da Milli Oyunlar* başlıklı çalışmada zeybek havaları ve figürleri üzerine önemle eğilir. Kitap, "*Bergama bölgesinde milli oyunlar 1937 Kermesi ile mahalli kıyafetler içinde tekrar canlanmıştır*" (1942:3) cümlesiyle başlar. Bu vurgu, o güne dek yapılan araştırmalarla derlemelerin özellikle Bergama Kermesi kapsamında gerçekleştirilen icra ve gösteriler sayesinde havzaya özgü zeybek oyun ve havalarını kısmen de olsa unutulmaktan kurtardığının altını çizer. Yine önsözde yer alan *"…oyun havalarının ise çalgıcılar ağzında az ve çok hususiyetlerini muhafaza ettikleri anlaşılmıştır. Milli oyunların bütün fikirlerini Kozak yaylasında yaşayan efelerde bulmak mümkün olmuştur…*" (1942: 4-5) ifadesi ise bu havaların kaybolmadan o günlere ulaşmasında yörede yaşayan mahalli çalgıcıların, oyun ve figürlerin korunmasında ise Kozak yöresi efelerinin katkısına işaret eder.[5] Kitapta "Bergama Bengisi", "Harmandalı" ve "Arpazlı" oyunları üzerine ayrıntılı bilgiler verilir; öğrenmek isteyenlere bu oyunların figürleri açıklamalı olarak sunulur.[6] Geçmiş

[5] Bayatlı ve Yılmaz'ın bu gözlemlerini, 1944 yılında düzenlenen sekizinci kermes kutlamaları ile ilgili görüşlerini kaleme alan dönemin Bergama milletvekili Rahmi Köken de paylaşır: "… *Yakın bir zamanlar sönmek, gaib olmak tehlikesine düşen milli oyunlarımız şimdi artık eski halini bulmuş ve yurdun her köşesine aynı esaslar dâhilinde yayılmaya başlamıştır. Zeybek oyunlarının yayımında Kozaklı efelerin hizmetlerini burada şükranla anmayı bir ödev bilirim*" (1944:5).

[6] Muzaffer Sarısözen, "Bergama'da Milli Oyunlar" ın yayınlanması üzerine kaleme aldığı kısa bir değerlendirme yazısında kitaptan övgüyle sözeder. Kitapta yeraldığı şekliyle zeybek oyunlarının tarifinde ve öğretiminde figürlerin 'üçler-beşler' esasında anlatımasını güzel bir 'buluş' olarak niteler. Ancak müziğin dokuz zamanlı oluşu nedeni ile figürlerin müzikle eşleşmeyebileceği hususuna dikkat çeker. Bu eleştirinin ayrıntıları

Kermes etkinlikleri sırasında çekilmiş bazı fotoğraflara yer verilmesi, kitabı benzer derleme çalışmalarından farklı kılar. Bu fotoğraflar, adı geçen oyunlar ve bu oyunlara ait figürler konusunda okuyucuya görsel hatırlatmalar sağlar. Yöreye ait on iki zeybek havasının ve yedi türkünün notaları iki ayrı isim tarafından hazırlanmıştır. "Bengi Havası", "Yalabık Havası", "Arpazlı Havası", "Gelin Ağlatan Havası", "Aşakı Tarla Havası" ve "Dam Üstünde Sazım Var" türküsü, Rıza Özgen tarafından notaya alınmıştır. "Bengi", "Harmandalı", "Dağlı", "Yalabık", "Güvende", "Arpazlı", "Yunt Dağı", "Ağır Zeybek Oyunu", "Kırkağaç" oyun havalarıyla "Sarı Zeybek", "Yörükler Yaylası", "Keklik Avı", "Köroğlu" türkülerinin notalarını ise Ahmet Yekta Madran kaleme alır. Tüm bunlara ek olarak, "Bergama Zeybeği", "Bergama Türküsü" ve "Gelin Ağlatan Havası"nın sözleri, açıklayıcı notlarla kitaba eklenmiştir.

Yılmaz ve Bayatlı'nın ortak çalışmalarının ürünü olan bu kitabın yayınından bir yıl sonra Bayatlı, *Ege'de Zeybek Oyunları ve Havaları* (1943) adıyla benzer bir çalışma yayınlar. Bu kitap, temelde *Bergama'da Milli Oyunlar* esas alınarak hazırlanmıştır ancak kapsama alınan zeybek oyun ve havalarının sayısı arttırılmıştır. Önsözünde Bayatlı, bir önceki çalışmada ancak üç zeybek oyununun figürlerine yer verebildiklerini hatırlatarak bu yeni kitaba neden ihtiyaç duyulduğunu açıklar: "*Antalya'dan Çanakkale'ye kadar geniş bir yurt tutan Ege zeybek oyunlarının havaları zaman zaman yazılmış ise de havaları kadar değer taşıyan figürleri şimdiye kadar topluca belirtilememiştir. Her ünlü efe göçtükçe eski bir figür de göçmektedir. Bunun için bu işde de geç kalmamak, bütün figürleri toplamak ve filme almak gereği duyulmaktadır*" (1943:3). Oyunların ezgileri kadar figürlerin taşıdığı önemin farkında olan Bayatlı, yeni kitapta yer alan figür ve tariflerin yine kendi deyimiyle "*zeybek oyunlarını bütün yurda yaymak için uğraşan*" Hasan Çakı Efe[7]'den derlendiğini belirtir.

Bu yeni çalışmada bir önceki kitapta yer verilen üç zeybek oyununa ek olarak "Kozak Zeybeği"[8], "Yalabık", "Soma Zeybeği" ve "Ağır Zeybek"[9] oyunlarının figürleriyle tariflerine yer verilir. Yeni eklenen her zeybek havasının notası, o oyunun tarifine geçilmeden önce sunulur. Ayrıca "Bengi" oyunu için bir "Gezinti Havası" notası verilir ki bu ilave de bir önceki kitapta yer almaz. Yeni eklenen zeybek havalarının

---

ve Bayatlı'nın bu tespitlere ilişkin ileri tarihli bir yanıtı için için bkz. "Kitaplar Arasında: Bergama'da Milli Oyunlar", Ülkü Milli Kültür Dergisi, Cilt:3, Sayı:35, Mart 1943, s. 20-21 ve "22. Kermes", "Osman Bayatlı: Yazılar, Konuşmalar, Mektuplar" (1994), s.82. Yayına Hazırlayan: Yavuz Özmakas

[7] Hasan Çakı Efe, 1937 yılından itibaren Kızılçullu, Arifiye, Savaştepe, Düziçi başta olmak üzere yurt genelinde farklı Köy Enstitüleri'nde 'Usta Öğretici' sıfatı ile milli oyunlar öğretmek amacıyla görevlendirilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bahattin Fırtına, 'Köy Enstitülerinde Usta Öğreticilik', Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Yayınları, İkinci Basım, İzmir, Nisan 2005, s. 42-43

[8] Bayatlı bu oyuna bazı yerlerde 'Yürük Ali' adı verildiğini belirtir.

[9] Bayatlı bu oyunun bir diğer adının 'Aydın Zeybeği' olduğunu belirtir.

kaynak kişisi yine Hasan Çakı Efe'dir ve havalar *"onun ağzından çıktığı şekliyle"* notaya alınmıştır. "Kozak Zeybeği" ile "Soma Zeybeği"nin notaları, Kızıllçullu Köy Enstitüsü öğretmenlerinden Melahat Türköz ve A. İyi, "Gezinti Havası"nın notası ise Azmi Yunt tarafından hazırlanır. Kitapta, figürleri olmaksızın notasına yer verilmiş bazı ilave zeybek havaları göze çarpar. Yine Azmi Yunt tarafından notaya alınan "Kasnak" ve "Bayat" havalarının kaynak kişisi, öncekilerde olduğu gibi Hasan Çakı Efe'dir. Bunlarla birlikte farklı makamlarda icra edilen (hicazkâr, hicaz, hüseyni, saba) beş ayrı zeybek havası daha Ahmet Yekta Madran'ın notalarıyla, "Ege Zeybek Oyun Havası" adı altında, başkaca bir isim belirtilmeden derlemeye dâhil edilmiştir.

Bayatlı, folklor araştırmaları ve derleme çabalarını 1944'ten itibaren kaleme aldığı bir dizi köy monografisiyle sürdürür. Bergama Halkevi'nin köycülük faaliyetleri kapsamında gittikleri hemen her köyde köylülere düğün adetlerini, gençlerin bildikleri oyun havalarını, sık söylenen türküleri ve köyde kimin çalgı çaldığını sorar. *Eğrigöl* (1944), *Dört Çepni Köyü* (1944), *Tırmanlar* (1945) ve *Bölcekköy* (1945) başlıklı bir dizi kitapta, adı geçen köylerden bu yönde topladığı bilgileri paylaşır. Eğrigöl'de gençlerin "Bengi", "Harmandalı", "Karşılama" ve "Arpazlı" oyunlarını oynadığını, köyde iyi kaval çalan bir kişi yaşadığını tespit eder. Köy kadınlarından dinlediği iki ayrı "Gelin Ağlatan" havasıyla "Siyah Yemenim" türküsünün sözlerini kaleme alır. Bergama çevresinde Çepni aşiretinin yerleşik olduğu Pınarköy, Narlıca, Tepeköy ve Yalnızev köylerinde yaptığı araştırmalarda, köylü kadınların düğünlerde kendilerine tepsi çalarak eşlik ettiğini ve kimi manileri sonuna birkaç uzatma hece ekleyerek türküleştirdiğini bulgular. "Mecide Bak Mecide" türküsünün bir kıtasının dizelerini yazar; türkünün "deveci leğeni" etrafında toplanan kızlar tarafından söylendiğini, kızlı erkekli şekilde karşılıklı olarak oynandığını belirtir. Bayatlı, Veli Acar (Dede) ve Kadir Akçan'dan dinlediği "Yıldızdağ" adlı uzun havanın sözlerini de kayda alır ve bu türkünün Horasan'dan Anadolu'ya yaptığı yolculuktan bahseder. Yine Veli Acar'dan dinlediği "Uyan Yavrum" adlı türkünün sözlerini de kitaba dâhil eder; "Dere Göçüren Havası" adıyla Alacalarlı Yusuf Yıldırım'dan dinlediği bir başka ezgiyi "*dağlarda küçük çobanlar, boğazlarını parmaklariyle oynatarak tutturdukları hava içinde dereleri çınlatırlar*" notuyla verir.[10] Bayatlı'nın notlarına göre Tırmanlar köyünde gençler, o yıllarda "Harmandalı", "Arpazlı", "Yalabık", "Karşılama" ve "Bengi (Yalı)" adlı zeybek oyunlarını oynamaktadır. Bölcek köyündeki gençler arasında geçerli olan havalar ise "Gündoğdu", "Çanakkale", "Edremit-Yörük Ali", "Yandım Ayşe", "Soğukkuyu", "Zünbül Bahçesinin Karanfili", "Bengi", "Harmandalı",

[10] Bayatlı'nın tarif ettiği bu müziksel pratik, günümüzde Teke Yöresi ve Akdeniz bölgesinde yaşayan kimi Yörük aşiretleri arasından 'boğaz çalma' olarak bilinmektedir. Bu teknikle icra edilen havalar da 'boğaz havası' olarak anılır.

"Tavas", "Sepetçioğlu"dur. Kızların "karşılama oyun türküleri" "Karşıdaki Çaltılık", "İndim Kuyunun Dibine", "Oyun Türküsü", "Türkü", "Kanaryam Türküsü", "Zelha Gelin" olarak sıralanır. Adı geçen bu türkülerden sadece "Karşıdaki Çaltılık" kitapta notalarıyla birlikte verilmiştir; türküyü notaya Ahmet Yekta Madran almıştır.

Bayatlı, oyun havaları ve türkülerin yalnızca ezgileriyle figürleriyle ve sözleriyle ilgilenmez; bunlarla beraber, havalarla oyunların hikâyelerine, geçmişte nasıl oynandığına ve icra edildiğine de ilgi duyar. *Ege'de Zeybek Havaları ve Oyunları* başlıklı kitabında, oyunlara ve türkülere ilişkin verdiği kısa dipnotlarda okuyucuyu mümkün olduğu kadar bilgilendirmeye çalışır.[11] Bu doğrultuda kaleme aldığı az bilinen bir yazısı, 1949 yılında *Ülkü* dergisinde yayınlanır. "*Türkü Nasıl Yakılır?*" başlıklı bu kısa metinde Bergama'da söylenen türküleri incelerken bunlar arasından "yerli" sayılan, yani doğrudan Bergama'ya ait örneklerin nasıl yakıldığını araştırır. "Halil İbrahim Türküsü" ve "Peslan Türküsü" adlı iki havanın hikâyesiyle sözlerini paylaşır; bu türküleri yakan ve o tarihlerde yetmiş beş yaşlarında olan Hasan Hüseyin Hendekçi Efe ile yaptığı kısa görüşmenin ayrıntılarını aktarır.

1957 tarihli *22. Kermes* ve *Milli Saz ve Türküler* başlıklı konuşma metinlerde Bayatlı, *Bergama'da Milli Oyunlar* kitabının yayınından beri geçen yaklaşık on beş yıllık zaman sürecinde, zeybek oyunları başta olmak üzere Bergama ve çevresine özgü müzik folklorunu derlemede katedilen yolun, gelinen noktanın istenilen düzeyde olmayışına dikkat çeker. Sandık Efe gibi önemli bir ismin kaybıyla "Kasnak" zeybeğinin silinip gitmesinden, Sazcıbaşı Mehmet Çavuş'un yaşlanmasıyla Kaşıkçı efelerinin oynadığı "Karşılama" zeybeğinin eski canlılığını yitirmeye başlamasından duyduğu endişeyi dile getirir. Türkülere ve saz çalmaya ilişkin benzer bir kaygısı vardır: "*Çanakkale Savaşı'ndan önce Bergama ve köylerinde saz çalınmadık kahve, türkü söylenmedik bucak yoktu. Eğlentiler onunla yapılır, düğünler öyle kurulur, bayramlar böylece geçerdi. Bugün Halkeğitim Merkezi sazcıları bu yolun yolcusudur*" (Akt. Özmakas 1994:84) sözleriyle Hüseyin Ayalp, Halil Yazıcı gibi saz ve söz ustalarının ilçedeki varlığına, bu isimlerin yetiştirmekte olduğu öğrencilerin Bergama'daki gelenekleri ayakta tutacağına işaret eder.

Bayatlı'nın bu açıklamalarından yaklaşık on yıl sonra Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), ülke genelinde bir derleme gezisi tertip eder. 1938 yılında Ankara Devlet Konservatuarı tarafından düzenlenmiş geziler kapsamında yöreye uğramış Halil Bedii Yönetken de 1967 tarihli bu gezinin planlayıcıları arasındadır. Yönetken'i hazırladığı derleme planına göre üç ayrı ekip oluşturulur; her ekip

---

[11] Örneğin 'Arpazlı' oyunu hakkında şunları yazar: "*Arpazlı oyunu eskidir, İlk arpa mahsülünü iyi ve çok yetiştiren kimse köy halkına bir kır şöleni verir ve harman karşısında bu oyunu oynarmış!*" (Bayatlı 1943:28). Benzer şekilde 'Kozak Zeybeği'ni anlatırken Kozak yöresi hakkında kısa bir malumatla birlikte bu oyunun kozalaklar toplanırken oynanan bir oyun olduğundan bahseder (1943:21).

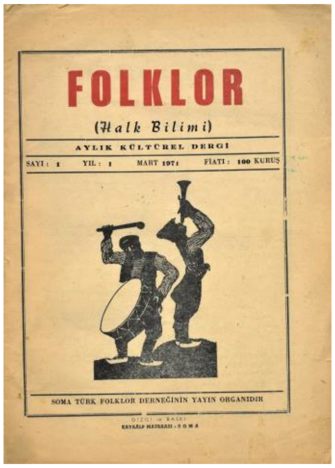
belli bölgeleri çalışmakla görevlendirilir. Buna göre birinci ekip Doğu ve Güneydoğu Anadolu, ikinci ekip Akdeniz, Güney Anadolu ve İç Anadolu, üçüncü ekipse Ege ve Marmara Bölgesi'ne çalışacaktır.[12] Derleme sonuçlarına ilişkin olarak yayınlanan raporda, Balıkesir, Burdur, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Trabzon ve Van merkezli gerçekleştirilen bu gezilerin İzmir ayağında, iki ayrı ilçeden (Ödemiş, Bergama) ve bunların köylerinden derlenmiş yerel ezgilerle oyun kültürüne yer verilir. Veysel Arseven, Işık Duygu Gülöksüz ve Talip Özkan'dan oluşan İzmir ekibi, on altı günlük derleme gezisinin ilk sekiz gününü Bergama ilçe merkezinde ve köylerinde (Karalarbaşı[13], Kapıkaya ve Tepeköy) geçirir; zeybek havaları, türküler, kına havaları, ramazan manileri, "tarikat ezgileri" (semah vb.) ve masallardan çeşitli örnekler kaydeder. *(Bu derlemeye ilişkin ayrıntılı liste için bkz. Tablo:3)*

İzmir ekibi, derlemeye ilişkin sonuç raporunda Bayatlı'nın on yıl önce dile getirdiği kaygıları benzer cümlelerle bir kez daha ifade eder: "*…dolaştığımız yerlerde folklor müziğinin gittikçe zayıfladığı ve bu müziğe karşı ilginin gün geçtikçe azaldığı, yaşlanmış kişilerin ölümü ile de büsbütün ilgisiz kalacağı hakkındaki kanaatimiz, bir acı gerçeğin ifadesinden başka bir şey olmayacaktır… Özetlemek gerekirse, bugünkü radyo programları 'Halk bunları tutuyor' gibi yanlış ve peşin yargılardan arınmadıkça, hâlâ yaşayan folklor ürünleri en kısa zamanda toparlanıp değerlendirilmezse, çok değil on yıl sonra, Ege bölgesinde folklor müziği diye bir varlık kalmayacaktır…*" (1968:1-2). Derlemeciler, İsmail Aloğlu ve Hüseyin Ayalp gibi o tarihlerde ileri yaşlarına ulaşmış kimselerin gayretleriyle kurulmuş Bergama Halk Eğitim Merkezi Folklor Ekibi'nin faaliyetlerinin sınırlı bir çerçevede kaldığına vurgu yapar; merkezin köylere yönelik çalışmalarını düzenleyici bazı önemli tavsiyelerde bulunur.

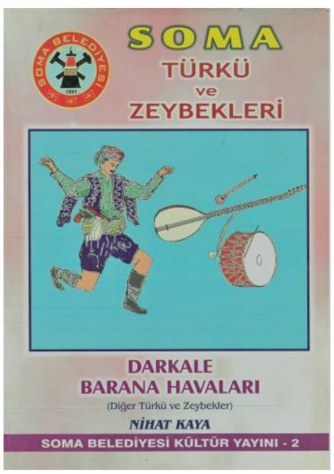
Aynı yıllarda havzada yürütülen derleme çalışmalarının bir diğer merkezi ise Soma'dır. Şeref Canku, 1956 yılında Cinge[14] köyünden Cemile Akın'dan derlediği "Küp İçinde Reçelim" türküsüyle yerel derleme çalışmalarına mütevazı bir katkı koymuştur (Canku 1984:3). Dönemin kaymakamı İhsan Kutlusoy, ilçeyi farklı yönleriyle ele aldığı 1971 tarihli *Soma* kitabının "*Bestelenmiş Türküler ve Oyunlar*" bölümünde Tarhala, Karacahisar ve Akçaavlu köyleriyle çevre yörelerden kimi türkü ve

[12] Halil Bedii Yönetken hazırladığı derleme planında, Ankara Devlet Konservatuarı'nın yürüttüğü derleme çalışmalarından farklı olarak bu kez özellikle ilçe merkezlerinin taranacağını, gerekirse bucak ve köylere kadar inileceğini belirtir (1968:2).
[13] Derleme kayıtlarında 'Karalarbaşı' olarak adı geçen köyün günümüzdeki adı 'Gültepe'dir.
[14] Cenkyeri

oyunlara yer verir. Tarhala'dan "Dörtel Oyunu" ve bu oyunla ilişkili "Yare" türküsününe ait birkaç kıtayla birlikte Karacahisar ve Akçaavlu çevresine ait "Bağ Tığanı" ve "Yandım Aşam", bunlar arasındadır. Öğretmen İsmail Duruçay'ın derlediği "Kına Türküsü-Tuz Kabağı" sözleri ve notasıyla, "Soma Zeybeği" oyunu ise notası ve tarifiyle kitaptaki yerini alır. Kutlusoy, kitabında yer verdiği diğer nota örneklerinin ise *Soma Türk Folklor Derneği* tarafından yapılmış derleme çalışmalara ait olduğunun altını özellikle çizer.

1960'lı yılların sonlarında Soma ve çevresinin folklor mirası üzerine eğilmeye başlamış Sait Özdemir, Cemal Kızılay, Metin Oruç, Mustafa Yazıcıoğulları ve Erdal Sarı gibi isimlerin girişimleriyle kurulan bu dernek, kısa süre sonra *Folklor (Halk Bilimi)* [15]adlı süreli yayınını okuyucusuyla buluşturur. Derginin ilk sayısında derneğin kuruluş amacı şöyle özetlenmiştir: "*Bu derneğin gayesi folklorumuzu tanıtmak, mahalli türküler derlemek, gençlerimizden kurulu bir kaç kentin, yörenin mahalli oyun ekipleri ile unutulmakta olan halk oyunlarımızı eleştirip halka duyurmaktır"* (1971:5). Dernek üyeleri, Tarhala başta olmak üzere Soma'ya bağlı Yağcıllı, Heciz, Sevişler, Evciler, Kozluören, Beyce ve Hatunköy köylerine derleme gezileri gerçekleştirir. 1969 yılında başlayan ve İsmail Ergün, Ahmet Sis gibi isimlerin katkılarıyla 2007 yılına dek aralıklı olarak düzenlenen bu derleme çalışmalarının tamamına yakınını Somalı TRT sanatçısı Nihat Kaya notaya alır. Kaya, 2008 yılında Soma Belediyesi tarafından yayınlanan *Soma Türkü ve Zeybekleri: Darkale Barana Havaları* başlıklı kitabında, havza çevresinden yaklaşık yüz bir ezgiyi "Tarhala Barana Havaları"[16], "Zeybek Havası", "Kadın Oyunu", "Kına Havası" gibi kategoriler altında, topluca biraraya getirir.

1971 yılında Cafer Topçuoğlu tarafından *Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan* adıyla hazırlanan bir dizi kitapçık, doğrudan havzaya özgü bazı zeybek oyunlarına yer veren ve yayınlandığı dönemde dikkat çeken bir çalışmadır. "Yalabık Zeybeği", "Kozak Zeybeği", "Bengi", "Dağlı", "Soma Zeybeği", "Arpazlı", "Harmandalı" gibi oyunları belli bir sistem dâhilinde öğretmek amacıyla hazırlanmış bu kitapçıklarda her oyunun ezgisi önce notalarıyla verilir, ilgili oyun hakkında kısa tanıtıcı bilgiler paylaşılır ve o oyun için önemli noktalar maddeler halinde sıralanır. Ardından ilgili oyunun her figürü,

[15] Havza folklorü için son derece önemli bir girişim olan ancak sadece dokuz sayı yayınlanabilen bu aylık kültür dergisi üzerine yapılmış bir inceleme için ayrıca bkz. Gürol Pehlivan, "*Soma'da Yayınlanan Folklor (Halk Bilimi) Dergisi Üzerine Bir Araştırma*" (2001).

[16] Bu gruptaki yirmi altı ezgi, İsmail Ergün'ün 1997 tarihli *Soma Tanıtım Kitabı (1. Cilt)* içerisinde önceden yayınlanır.

kılavuz çizimler eşliğinde, hareket notasyonuna benzer biçimde sırasıyla betimlenir. Adı geçen oyunları okuyucuya kendi başına çalışabilme imkânı sunan bu öğretici kitapçıklarda oyunlara ve havalara ilişkin herhangi bir derleme notu veya bilgisi yer almaz.

Cemil Demirsipahi, 1975 tarihli *Türk Halkoyunları* başlıklı kapsamlı araştırmasında, "Zeybek" başlığı altında yaptığı ayrıntılı incelemede, havzanın doğu – batı eksenini tayin eden Soma ve Bergama'ya değinir; özellikle Bergama yöresinin *"zeybek türü yönünden çok renkli bir görünüşte"* olduğunu vurgular. Demirsipahi, "Harmandalı", "Güvende", "Bergama Bengisi", "Bergama Zeybeği", "Somalı Zeybeği", "Dağlı Zeybeği", "Çekirdeksiz Bağlar Zeybeği", "Arpazlı Zeybeği", "Yalabık Zeybeği", "Meyhaneler Zeybeği", "Karanfil Yalakları Of Aman Aman", "Bergama Konakları" ve "Zahide Molla Zeybeği"ni yörenin ünlü oyunları arasında sayar (1975:367). "Sepetçioğlu Zeybeği", "Kız Zeybek Oyunları" ve "Kadın Zeybek Oyunları" şeklinde adlandırdığı kadın oyunlarının düğün evlerinde ve/veya dışa kapalı topluluklarda def eşliğinde, sözlü şekilde icra edildiğini aktarır. Erkek oyunlarının ise açık alanlarda davul-klarnet ya da davul-çift klarnet eşliğinde, sözsüz biçimde oynandığına vurgu yapar.

Türk Halk Müziği ve Oyunları adlı folklor dergisinin 1983 tarihli sayıları arasında Bergama'ya özgü zeybek oyunları üzerine iki ayrı inceleme yazısı ardarda yayınlanır. Üç ayda bir çıkan derginin Ocak-Şubat-Mart tarihli beşinci sayısında Yaşar Doruk, *Bergama Bengisi ve Efe Naraları* başlıklı metninde, geçmişten günümüze yapılan derleme çalışmaları içinde zeybek havalarının ezgi ve figürlerinin tespitine gösterilen ilginin, zeybek oyunlarının olmazsa olmaz unsuru "efe naraları" için söz konusu olmadığına değinir. Yazar, "Bergama Bengisi"nin Durmuş Yazıcıoğlu tarafından yapılmış yakın tarihli bir derlemesinde bu nidaların ilk kez kaydedildiğini belirterek, söz konusu kaydın bir notasını verir; ayrıca efe naralarının zeybek oyunları içindeki yerini etraflıca analiz eder. Aynı derginin Ekim-Kasım-Aralık tarihli sekizinci sayısında neredeyse hayatını Bergama ve çevresine ait zeybek oyunlarını derleme faaliyetlerine adamış, geçmişte Musa Tuncer ve Mehmet Sandık Efe gibi isimlerle çalışma olanağı bulmuş araştırmacı ve eğitimci Vehbi Yazıcıoğlu'nun *Bergama Zeybek Oyunları Öğretimi* başlıklı metnine yer verilir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Dairesi Başkanlığı tarafından 20-29 Nisan 1983 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen Zeybek Oyunları Öğretimi Kursu'na öğretici olarak katılan Yazıcıoğlu, kursiyerlere tanıttığı beş zeybek oyununun temel figürlerini ve icra ediliş şekillerini bu metinde ayrı ayrı betimler. Yazıcıoğlu'nun metni, söz konusu etkinliğe o dönem kursiyer olarak katılmış folklor araştırmacısı Ahmet Çakır tarafından, yaklaşık on yıl sonra 1993 tarihli *Anadolu Folkloru* dergisinin yirminci sayısında *Bergama Yöresinden Beş Halk Oyunu* başlığıyla bir kez daha paylaşılır. "*…Son yıllarda revacda olan göbek oyunlarıyla yozlaşan halk oyunlarımız figür bakımından da fakirleşmeye başlamıştır. Türk halk*

oyunlarının figür zenginliğini veya fakirliğini ortaya çıkarabilmek için bütün çalışmaların yapılması gerekmektedir…" (1993:767) sözleriyle bitirdiği yazısında Çakır, Yazıcıoğlu'na ait bu çalışmanın alana dair iyi örnek teşkil ettiğini, yapılacak benzer çalışmalara duyulan ihtiyacın varlığını koruduğunu yineler. Havza folkloru ile yakından ilgilenmiş bir araştırmacı olan Çakır, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (HAGEM) tarafından yürütülen derleme çalışmaları kapsamında, 1993 yılı başlarında Celal Erdem ve Adeviye Akdoğan adlı araştırmacılarla birlikte Bergama'ya gelen ekip içerisinde de yer alır. Ekip, Bergama yöresinden "Bengi", "Harmandalı", "Arpazlı", "İsmailli", "Meyhaneler" gibi bilinen zeybek oyunlarıyla "Karanfil Yalakları" ve "Entarisi Mavili" adlı kız oyunlarının figürlerini kayda alır. Oyunları örnekleyen isim, Bergama Sindel köyünden Mehmet Ali Sever'dir.

Sadece zeybek oyunları ve havaları değil, havzaya ait türküler de derlemecilerin ilgisini çekmeyi sürdürür. Turgut Aşkın, 1997 tarihli *Bergama'da Türküler, Maniler, Atasözleri* başlıklı kitabında ilçeye özgü türküleri "Yaşayan Türküler" ve "Unutulmuş Türküler" başlıkları altında biraraya getirir. Aşkın, kitabında TRT Müzik Dairesi arşiv kayıtlarına geçmiş önceki örneklerin yanı sıra kendi derlediği bazı türkülere yer verir. Bunlar arasında "Al Basma", "Bergama'da Pazarım / Mecide Bak Mecide", "Çekirdeksiz Bağlarım" ve "Ey Yüceler Yüceler" adlı türküler, notaları ve sözleriyle birlikte yer alır. Bergama Kültür ve Sanat Vakfı (BERKSAV)[17] tarafından 1992 yılından itibaren yayımlanmaya başlanan *Bergama Belletenleri* dizisi de derleme notlarına, zeybek oyunlarına ilişkin kimi bilgilere yer verir. Ekim 1992 tarihli ikinci sayıda Oya Aktaş, *Bergama Zeybek ve Efe Oyunları: Yalabık Zeybeği* başlıklı yazısında, yörede yaşayan zeybek oyunlarının figür çeşitliliği açısından taşıdığı çeşitliliğe dikkat çeker ve "Yalabık" oyununun tarifini sunar. 1997 tarihli yedinci sayıda BERKSAV tarafından derlendiği belirtilen sekiz ayrı zeybek havasının notası yer alır. Notaya alanlar arasında Cemil Demirsipahi, Muharrem Yorgancıoğlu, İlker Arol ve Hasan Çakı Efe gibi isimlerin geçtiği bu ezgiler, sırasıyla "Zeybek", "Yerli Bergama Zeybeği'ne Giriş", "Bergama Zeybeği-1", "Bergama Zeybeği-2", "Bergama Zeybeği-3", "Yalı Zeybeği (Bengi Zeybeği)", "Nalbant Zeybeği" ve "Kasnak Zeybeği" adını taşır. Yine BERKSAV tarafından derlendiği belirtilen bir grup zeybek havası, 1999 tarihli dokuzuncu sayıda öncekilere eklenir: "Sabai (Saba Güvendesi)", "Arpazlı Zeybeği", "Kozak (Yukarıbey) Zeybeği", "Dağlı" ve "Bergama Bengisi" başlıklı bu zeybekleri notaya alanlar Cemil Demirsipahi, Muharrem Yorgancıoğlu, Ferruh Arsunar ve Hasan Çakı Efe olarak belirtilir. Dizinin 2004 yılında yayınlanan 13 numaralı özel sayısı ise doğrudan *Bergama Türküleri ve Zeybek Havaları* adını taşımaktadır. Bu sayıyı bir derleme kitabı olarak değerlendirmek mümkündür. Nihat Özçoban tarafından hazırlanan kitapta Bergama ve çevresine ait otuz yedi türkü ve otuz dört zeybek havası, notaları, sözleri,

---

[17] berksav.org

kaynak kişileri ve derlemecileri hakkında ayrıntılı bilgiler eşliğinde sunulur. TRT arşivlerinde Bergama yöresine ait derlemeler olarak kayda geçmiş zeybekler de künye bilgileriyle birlikte yer alır. *(Bkz. Ek:1, Bergama Belleten No: 13, Bergama Türkü ve Zeybek Havaları*)

Bu noktaya kadar kısa bir dökümünü verdiğimiz derleme ve tespit çalışmaları, kitap, makale, rapor ve benzeri biçimlerde yayınlanmış örnekleri kapsar. Tüm bu örnekler arasında, farklı derlemeciler tarafından değişik yer ve zamanlarda yine farklı kaynak kişilerden alınmış benzer ezgilerin mevcut oluşu dikkatlerden kaçmayacaktır. Derleme künyelerinde yer alan eser adı, yöre bilgisi, notaya alan kişi ve benzeri ayrıntıların kimi kez birbiriyle uyuşmadığı da göze çarpacaktır. Bu uyuşmazlıklar, elde edilen bulguların tasnifiyle ilgili olarak zaman zaman tartışmaya konu olan veya çelişki üreten noktaları da ortaya koymaktadır. Dikkatli bir arşiv taraması ve karşılaştırmalı incelemeler, bu tip çelişkili noktaları bir ölçüye kadar aydınlatmaya yardımcı olur. Onur Akdoğu'nun, *Bir Başkaldırı Öyküsü Zeybekler: Tarihi, Ezgileri, Dansları* (2004) başlığını taşıyan üç ciltlik kapsamlı araştırması, bu doğrultuda hazırlanmış önemli bir edisyon taramasıdır. Akdoğu, kitabında Ege ve Akdeniz bölgeleri başta olmak üzere, yurt genelinde yapılmış ve arşivlere kazandırılmış zeybek havası derlemelerinin önemli bir bölümünü mercek altına alır. Bunlar arasında Bergama ve Soma çevresinden derlenmiş kırk beş ayrı ezginin notası da yer almaktadır. Belli bir havaya ait notaya alınmış farklı derlemeleri tıpkıbasımlarıyla kitabına alan araştırmacı, eldeki malzemeyi hem müziksel (makam, usûl, karar perdesi, süslemeler, çatallanmalar, vb.) hem de künye bilgileri (kaynak kişi, notaya alan kişi, yöresi, yayın yeri ve yılı, vb.) açısından detaylı bir karşılaştırmaya tabi tutar. Benzer bir girişim, Tarkan Erkan'ın *Türk Halk Müziklerinden Örnekler* (2008) başlıklı çalışmasıdır. Bergama ve çevresine ait "Arpazlı", "Bergama Güvende", "Bergama Zeybeği", "Dağlı", "Gündoğdu Zeybeği", "Meyhaneler", "Sebai", "Som Ali (Somalı)", "Üç Kemer", "Yalabık" ve "Zahide Molla" adlı oyun havalarını notalarıyla birlikte paylaşan Erkan, söz konusu ezgilerin TRT'nin çalgısal repertuarındaki sıra numaralarına yer vermekle yetinmez; derleme tarihlerine, kaynak kişilere dair karşılaştırmalı bilgiler sunarak bu yöndeki araştırmalarına bir yenisini ekler.[18]

Yerel düzeyde 1940'lı yılların başlarından itibaren Halkevleri'nin öncülüğünde ilerleyen, yurt çapında ise Dar'ül Elhan, Ankara Devlet Konservatuarı, TRT gibi kurumların liderliğinde süren derleme çalışmaları, günümüze dek iki koldan ilerler. Bu anlamlı çalışmalar, bir yandan havzaya özgü müzik

---

[18] TRT Müzik Dairesi 'İzmir/Bergama' Yöresi 'Türk Halk Müziği' ve 'Oyun Havaları' repertuarına ilişkin ayrıntılı liste için bkz. Tablo:4, Tablo 5; 'Manisa/Soma' Yöresi 'Türk Halk Müziği' ve 'Oyun Havaları' repertuarına ilişkin ayrıntılı liste için bkz. Tablo:6, Tablo:7

folklorunun, türkü ve oyun havalarına ait ezgilerin ögelerini tespit ederken diğer yandan zeybek oyunlarına özgü figürlerin derlenmesiyle bütünlük kazanır. Bergama'da Halk Eğitim Merkezi, BERKSAV, Bergama'yı Sevenler Turizm Derneği[19], BEFEM; Soma'da ise Türk Folklor Derneği, Soma Belediyesi Halk Dansları Topluluğu, Soma Müzik Gönüllüleri Eğitim ve Araştırma Derneği ile Soma Musiki Derneği gibi kurum ve kuruluşların girişimleriyle günümüze ulaşan kültürel miras, dijital mecraların çeşitlenmesiyle iyice görünür olmuştur. Dijital mecralarda kapalı gruplar üzerinden örgütlenen iletişim toplulukları ise mevcut envantere sivil katkıyı mümkün kılmıştır. Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar, havzada yaşayanlarda saklı kalmış kimi materyallerin ortaya çıkmasına yol açarken havza sakinlerinin görüntüsü

paylaşılan materyallerle doğrudan, yorum üzerinden ilişkilenebilmesine olanak tanımıştır. Bunlara ek olarak streaming video mecralarından yayınlanan TRT arşivine ait eski yapımlar ve tanıtım programları[20], Bergama Halk Eğitim Merkezi tarafından gerçekleştirilen ve 2007 yılında sosyal medya üzerinden erişime açılan havzaya özgü zeybek oyunları ile kadın oyunlarına dair video kayıtları[21], kitlesel bağlamda görünürlüğü güçlendiren diğer unsurlardır. Bergama Belediyesi ve Bergama'yı Sevenler Turizm Derneği'nin katkılarıyla 2012 yılında yayınlanan *Bergama Türküleri* adlı albüm de bu çerçevede ilk akla gelen örnekler arasında sayılabilir.

Havzaya özgü müzik folklorundan örneklere yer ayıran en güncel platform, *zeybekoloji.com* adlı web sitesidir. 2008 yılında "halk oyunları repertuarı oluşturma amacı" ile faaliyete geçen bu mecra, Ege bölgesine özgü zeybek oyunlarının tespiti ve arşivlenmesi hususunda önde gelen referans kaynaklarından biri haline gelmiştir. Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa ve Muğla yörelerine ait zeybek oyunlarının alfabetik bir sırayla listelendiği bu platformda her bir oyun, künye bilgileri eşliğinde yöresine, oynandığı yerlere, derleyenine göre sınıflandırılmış; ayrıca site tarafından atanan bir repertuar numarasıyla kataloglanmıştır. Ülke genelinde düzenlenen halk oyunları yarışmalarının duyurularına, bu yarışmalar kapsamında sergilenen "geleneksel" ve "stilize" performanslara ait görüntü kayıtlarına da yer veren platform, "İzmir Yöresi Halk Oyunları Repertuarı" ve

---

[19] facebook.com/bersevturder/

[20] Adı geçen programlardan örnekler için bkz:
'Dımıdan-Bergama Yöresi' TRT (1978): https://www.trtarsiv.com/program/dimidan/dimidan-bergama-yoresi-128692
'Sıcak Yüzler-Soma' TRT (2016): https://www.youtube.com/watch?v=qAq4sbwnL6I
'Sıcak Yüzler-Bergama' TRT (2016): https://www.youtube.com/watch?v=qXQGw-LRu5A

[21] Bergama Halk Eğitim Merkezi tarafından hazırlanan bu kayıtlar içerisinde yer alan zeybek oyunları ve kadın oyunlarının derlemecileri, her bir videonun tanıtım künyesinde ayrıca belirtilir. Vehbi Yazıcıoğlu, Zekeriya Kaçar, İslam Akman, İbrahim Ünlü vb. isimlerin derlemelerinden oluşan bu arşivden örnekler için bkz:
'Bergama Zeybeği' (Bergama Halk Eğitim Merkezi): https://www.youtube.com/watch?v=3qv_ZgN-bpM
'Al Basma' (Bergama Halk Eğitim Merkezi): https://www.youtube.com/watch?v=2WmqlVWijeg

"Manisa Yöresi Halk Oyunları Repertuarı" başlıkları altında Bakırçay Havzası ile ona bitişik Soma yöresine özgü zeybek repertuarını da barındırmaktadır.

BAKIRÇAY BASIN MUSIC FOLKLORE: COMPILATION AND IDENTIFICATION STUDIES

The early research and compilation attempts to identify the musical repertoire of the Bakırçay Basin, which roughly lies within the geographical boundaries of Dikili (İzmir), Bergama (İzmir), Kınık (İzmir), and Soma (Manisa) districts, date back for about a century. The compilations in question either cover a given section of a comprehensive (regional or national) research on the basin or involve the surveying and documentation activities carried out by researchers who themselves are inhabitants of the basin and closely acquainted with both its environment and the local music culture. The research trip taken by Seyfettin and Sezai Asaf (Asal) brothers to Western Anatolia in 1925 is considered to be the pioneer of these studies. During their trips to districts such as Ödemiş and Tire, Asal brothers stopped by Bergama and identified some common zeybek tunes such as "Arpazlı" and "Bergama Zeybeği" performed in the region. These compilations, which were not sound-recorded and involved only the notation of the melodies, were collectively published the following year in the book *Yurdumuzun Nağmeleri (Tunes of Our Country,* 1926).[22]

The first compilation studies with phonograph and similar sound recording devices were made at the countrywide initiative of the institution Dârü'l Elhân[23] (the first music school of the Ottoman empire.) The institution's second compilation trip of 1927 covered Western Anatolian cities such as Manisa, Aydın, and Ödemiş. Gazimihâl, in his work *Anadolu Türküleri ve Musîki İstikbâlimiz (Anatolian Folk Songs and Our Musical Future)*, related some details of the trip through (Yusuf) Ziya Bey's words – the assistant director at Dârü'l Elhan in those years. Accordingly, the institution's "second folklore trip" began on 16 July 1926. Going from Alaşehir to Manisa, the team compiled ten different tunes from an old zeybek they encountered in the Manisa prison. Ziya Bey states that these included musical examples from "the various districts of İzmir as well as the surroundings of Bergama and Eskişehir" (2006:165). At

---

[22] For two separate transcriptions of the aforementioned book published after the 2000s, see. Seyfettin Asaf and Sezai Asaf, *Yurdumuzun Nağmeleri (Our Country's Tunes)* (transcription-facsimile), ed: F. Reyhan Altınay, Meta Basım, Izmir 2008; Seyfettin Asaf and Sezai Asaf *Yurdumuzun Nağmeleri* (transcription-facsimile), ed. Prof. Dr. H. Ahmet Özdemir, Yeryüzü Yayınları, İstanbul 2017.

[23] *House of Tunes*, as its Turkish name goes, was a four-year educational institution that was established in Istanbul as the first official music school of the Ottoman Empire between 1917 and 1927. The institution, geared towards training teachers who are competent in both Ottoman and European music to teach in schools affiliated to the Ministry of Education, was renamed Istanbul University State Conservatory with the Republican era.

the end of his book, Gazimihâl also shares the notes and lyrics of two compiled tunes, namely the folk songs “Aşamadım Bergama’nın İlinden” and “Harmandalı” (2006: 195, 199).[24]

Among the eighteen compilation trips taken by the Ankara State Conservatory between 1936 and 1954, the second trip in 1938 was the most detailed attempt made up to that date in terms of compiling the traditional dance tunes and folk songs peculiar to the basin. Two separate teams were assigned for this trip and the first team that visited the provinces of Kütahya, Afyon, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, and Balıkesir included figures such as Ferit Alnar, Cevat Memduh Altar, Halil Bedii Yonken, and Tahsin Banguoğlu (Elçi 1997:79). They recorded seven tunes in Manisa and Soma and twenty-five different tunes in İzmir, Bergama during these trips *(for a detailed list of this compilation, see Table 1 and Table 2).*[25]

Following these pioneering studies, local compilation efforts around the basin gained momentum. Particularly, the research and study clubs in the people’s houses (“Halkevleri”) and the interest of the teachers and cultural people working in these clubs in the musical life of the region began to bear fruit from the beginning of the 40s. Local sources that are available throughout the country in journal or book format began to include folk songs, lyrics, and, sometimes, scores of tunes known and sung in various parts of the basin as well as figures peculiar to Zeybek dances.

Abdurrahman Yilmaz (1886-1944), was the first to publish the lyrics of five different folk songs compiled from Bergama and its surroundings in the February 1939 issue of the journal *Halk Bilgisi Haberleri (News on Folk Knowledge)* published by Istanbul - Eminonü People’s House. These folk songs are “Hacı Ahmet Türküsü [*türkü*: folk song]”, “Şakir Efendi Türküsü”, “Efe Türküsü”, “Nacakoğlu”, and “Burçak Türküsü (Vetch Song)”. Yilmaz, also listed the names of twelve different zeybek dances from the region in the chapter “Oyunlar/Dances” of his book *Bergama’da Folklor (Folklore in Bergama,* 1941): “Yunddağ-Dağlı Oyunu”, “Kasnak-Arpazlı Oyunu”, “Yalabik Oyunu”, “Bengi Oyunu”, “Baba Hüseyin Oyunu”, “Harmandalı Oyunu”, “Kemeraltı Oyunu”, “Edremit Güvendesi Oyunu”, “Çandarma Oyunu”, “Kaval Oyunu”, “Kocaarap Oyunu”, and “Üç Parmak Oyunu”. In addition, he states that the dances

---

[24] Altınay says that the folk tunes and lyrics collected through these compilation efforts were published in fifteen notebooks under the name *Anadolu Halk Şarkıları (Anatolian Folk Songs)* and he gives the names of some melodies compiled from Manisa, Karaman, and Eskişehir drawing on the booklets published between 1927 and 29: “Bergama Oyun Havası [*oyun havası:* dance tüne]”, “Aşamadım Bergama’nın İlinden”, and “Bergama Köprüsü” (2011:692). Having reviewed the same compilations, Yaltırık focuses on two melodies in the notebooks published under the name *Anatolian Folk Songs* and points out the structural similarity between “Bergama Zeybeği” and another tune recorded in Manisa under the name “Harmandalı” (2011:708).

[25] For the explanations of Cevat Mumduh Altar and Halil Bedii Yönetken regarding the “Tarhala Sohbet Oyunu” (“conversation dance”), also known as the “Dörtel Dance”, compiled during the trip to Tarhala Village of Soma in 1938, see Halil Bedii Yönetken, *Derleme Notları (1) (Compilation Notes - 1)*, Orkestra Yayınları, İstanbul 1966. pp. 143-146.

“Üçparmak”, “Kaval”, “Kocaarap”, “Baba Hüseyin”, “Bengi”, and “Kasnak” were specific to the Kozak and environs, while the other dances were performed in towns such as Dikili, Burhaniye, Edremit, Turanlı, Kınık, and Zeytindağ as well as the villages thereof. He also provides details about the number of the dancers and, if any, story of the dances accompanied by illustrations such as *“Each of them was a dance about the dance of the villages’ brave and well-known swashbucklers who won the title of efebaşı*[26] (1941:73-74). The end of the book also includes the scores of three of these zeybek tunes (“Dağlı Zeybek”, “Yalabık Zeybek”, and “Harpazlı Zeybek”). Hasan Çakı Efe of Kozak region was the source person for all three tunes and the tunes were notated by Rıza Özgen. The book also includes the lyrics of sixteen folk songs from Bergama and environs. These folk songs are, in the order of publication, “Şakır Türküsü”, “Menevşe Türküsü”, “Alime Türküsü”, “Atike-Mustafa”, “Aydın Efe Türküsü”, “Bayındır Koşması”, “Ger Ali Türküsü”, “Ali Efe”, “Şakir Efendi Türküsü”, “Armanlarlı Hacı Ahmet Türküsü”, “Bergama Türküsü”, “Burçak Yolması”, “Bergamalı Efe Türküsü”, “Türkü”, “Münire Türküsü”, and “Hicazkâr Bergama Türküsü (Bergama Folk Song in maqam Hijazkar)” – “*türküsü*” meaning “folk song on ...”

Osman Bayatlı (1892-1958) was another figure who focused on the musical folklore of the region in the same years as Yılmaz. Bayatlı treated zeybek tunes and dance figures diligently in the book *Bergama’da Milli Oyunlar (National Dances in Bergama)*, co-authored with Yılmaz, the book begins with the sentence “*The national dances in Bergama region were performed in local clothes during the 1937 Festival [“kermes”]”* (1942:3). This underlines the fact that the researches and compilations made up to that time were partially saved the zeybek dances and tunes of the basin from oblivion, especially thanks to the performances and shows within the scope of the Bergama Festival. A phrase in the preface indicates how the local musicians living in the region contributed to the survival of these tunes until today and how the efes in Kozak region contributed to the preservation of dances and dance figures: *“… [I]t is understood that the musicians preserved the [original] characteristics of dance tunes to a certain extent. It was possible to find all the ideas of the national dances in the efes living on the Kozak plateau*”(1942: 4-5).[27] The book provides detailed information on the dances “Bergama Bengisi”, “Harmandalı”, and “Arpazlı” illustrating their figures for those who want to learn them.[28] Some

[26] Leader of a group of efe, each of which, in turn, leads *zeybek*s, who were guerilla-like bandits of Turkey’s Aegean region – tr.

[27] Bayatlı and Yılmaz’s observations were also shared by Rahmi Köken, a member of parliament from Bergama at the time, in his article on the eighth edition of the festival (“*kermes*”) held in 1944: “... *Our national dances, which once faced the danger of fading and disappearing, have now found their old form and begun to spread to every corner of the country within the same principles. I consider it my duty to remember the services of the efes of Kozakli with gratitude for their efforts in the publication of Zeybek dances.*” (1944:5).

[28] Muzaffer Sarısözen speaks highly of the book in a short review he wrote on the publication of “Bergama’da Milli Oyunlar (National Dances in Bergama)”. According to him, it is a good ‘invention’ on the account of the book that the figures are told on the basis of ‘threes and fives’ in describing and teaching zeybek dances. However, he draws attention to the fact that the figures may not match the music because the zeybek

photographs taken during past festivals distinguished the book from other compilation volumes. These photographs provide visual reminders to the reader about the dances and dance figures. The notes of twelve zeybek tunes and seven folk songs of the region were prepared by two different names. The folk songs "Bengi Havası" [*havası*: tune of…] , "Yalabık Havası", "Arpazlı Havası", "Gelin Ağlatan Havası (a tune played to make brides cry for leaving home)", "Aşakı Tarla Havası", and "Dam Üstünde Sazım Var" were notated by Rıza Özgen. The folk dances "Bengi", "Harmandalı", "Dağlı", "Yalabık", "Güvende", "Arpazlı", "Yunt Dağı", "Ağır Zeybek Oyunu [Slow Zeybek Dance]", and "Kırkağaç" as well as the folk songs "Sarı Zeybek", "Yörükler Yaylası", "Keklik Avı", and "Köroğlu" were notated by Ahmet Yekta Madran. The book also included the lyrics of "Bergama Zeybeği", "Bergama Türküsü", and "Gelin Ağlatan Havası" accompanied by explanatory notes.

One year after the publication of this book co-authored by Yılmaz and Bayatlı, Bayatlı published another work: *Ege'de Zeybek Oyunları ve Havaları (Zeybek Dances and Tunes in the Aegean,* 1943). This book was basically drawing upon the book *Bergama'da Milli Oyunlar (National Dances in Bergama)* but including more Zeybek dances and songs. In his preface, Bayatlı explains why this book was needed by reminding that in the previous work they could only include the figures of three zeybek dances: "*Although some tunes of the Aegean zeybek dances, which covers a wide area from Antalya to Çanakkale, have been notated occasionally, the dance figures, which are as valuable as the melodies, have not been recorded as a group until now. As each famous efe dies, an old figure dies too. For this reason, we should not postpone this work anymore and we should collect and film all the figures*" (1943:3). Bayatlı, who was aware of the importance of the figures as much as the melodies of the dances, stated that the figures and descriptions in the new book were compiled from Hasan Çakı Efe, who, in Bayatlı's words, "*strived to spread zeybek dances throughout the country.*"[29] The new work, in addition to the three zeybek dances in the previous book, featured descriptions and figures of the dances "Kozak Zeybeği"[30], "Yalabık", "Soma Zeybeği", and "Ağır Zeybek (Slow Zeybek Dance)"[31] It provided first the notes of new zeybek tunes and then described the dance. The book also included score of "Gezinti Havası" (wandering tune) for the dance "Bengi" – a dance that did not exist in the previous book. The source person of the newly added zeybek tunes was, again, Hasan Çakı Efe and the

---

is a nine-time music. For the details of this criticism and Bayatlı's reply to these points, see. "Kitaplra Arasında: Bergama'da Milli Oyunlar", Ülkü Milli Kültür Dergisi, Vol:3, Issue:35, March 1943, pp. 20-21 and "22. Kermes", "Osman Bayatlı: Yazılar, Konuşmalar, Mektuplar" (1994), p.82. Edited by Yavuz Özmakas

[29] Beginning from 1937, Hasan Çakı Efe was assigned as "Master Instructor" to teach national dances in different Village Institutes (Turkish: Köy Enstitüleri) throughout the country, especially in Kızılçullu, Arifiye, Savaştepe, and Düziçi. For detailed information, see Bahattin Fırtına, 'Köy Enstitülerinde Usta Öğreticilik', Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Yayınları, Second Edition, İzmir, April 2005, pp. 42-43

[30] Bayatlı writes that this dance was called 'Yürük Ali' in some places.

[31] He gives another denomination used for this dance: 'Aydin Zeybeği'.

tune was notated *"as it came out of his mouth."* The music of "Kozak Zeybeği" and "Soma Zeybeği" were notated by two teachers of Kızılçullu Village Institute, Melahat Türköz and A. İyi, and that of the "Gezinti Havası" by Azmi Yunt. There are some other zeybek tunes in the book provided with music notes but without dance figures. The source person of the tunes "Kasnak" and "Bayat", notated by Azmi Yunt, was Hasan Çakı Efe, again. Along with these, five more zeybek tunes in different maqams (hijazkar, hijaz, husayni, and saba) have been included in the compilation simply under the title "Aegean Zeybek Dance" and the sheet music was prepared by Ahmet Yekta Madran.

Bayatlı continued his folklore research and compilation works with a series of village monographs he has written since 1944. They asked the villagers about wedding customs, the dance tunes known by the young people, the popular folk songs, and those who play musical instruments in virtually any village they visited as part of the villagism ("*köycülük*") activities of the Bergama People's House. In a series of books titled *Eğrigöl* (1944), *Dört Çepni Köyü (Four Chepni Villages)* (1944), *Tırmanlar* (1945), and *Bölcekköy* (1945), Bayatlı shared the information he has gathered from the villages appearing in the titles of the books. He identified that young people in Eğrigöl village performed the dances "Bengi", "Harmandalı", "Karşılama", and "Arpazlı" and there was a *kaval* (local flute) player in the village. He recorded the lyrics of the folk song "Siyah Yemenim" as well as two different "Gelin Ağlatan" (making the bride cry) tunes that he heard from the village women. In his surveys in tribal Chepni villages of Pınarköy, Narlıca, Tepeköy, and Yalnızev around Bergama, he identified that the village women accompanied dances at weddings by playing a tray like a percussive instrument and made folks songs out of "*mani*" poems (quatrains) adding a few syllables to the end. Providing the lines of a stanza from the folk song "Mecide Bak Mecide", he states that the song was sung by the girls gathered around the so-called "cameleer's bowl" and both girls and boys danced together to the tune. Bayatlı also recorded the words of the unmetered folk song ("long tune" or literally "long air") "Yıldızdağ", which he heard from Veli Acar (Dede) and Kadir Akçan, and told the journey of this song from Khorasan to Anatolia. He also included the lyrics of the folk song "Uyan Yavrum" (Wake Up, My Baby), which he heard from Veli Acar, and the notes of the melody "Dere Göçüren Havası" (Tune Making the Stream Flow), another tune he heard from Yusuf Yıldırım of Alacalar, noting that "*Little shepherds in the mountains ring the streams with the tune they sing wiggling their throats with their fingers.*"[32] According to Bayatlı's notes, young people in the village of Tırmanlar were performing zeybek dances "Harmandalı", "Arpazlı", "Yalabık", "Karşılama", and "Bengi (Yalı)" in those years. The prevailing tunes

---

[32] This musical practice described by Bayatlı is known today with the name 'throat playing' among some Yörük tribes living in Teke Region and the Mediterranean region. The tunes performed with this technique are also referred to as 'throat tunes'.

among the youth in Bölcek village were “Gündoğdu”, “Çanakkale”, “Edremit-Yörük Ali”, “Yandım Ayşe”, “Soğukkuyu”, “Zünbül Bahçesinin Karanfili”, “Bengi”, “Harmandalı”, “Tavas”, and “Sepetçioğlu.” The “greeting dances” performed by girls are listed as “Karşıdaki Çaltılık”, “İndim Kuyunun Dibine”, “Oyun Türküsü”, “Türkü”, “Kanaryam Türküsü”, and “Zelha Gelin.” Of these folk songs, only “Karşıdaki Çaltılık” is given in the book with its score notated by Ahmet Yekta Madran.

Bayatlı was not only interested in the melodies, figures, and lyrics of the dances and folk songs but also in the stories of dances and their way of performance in the past. In his book *“Ege’de Zeybek Havaları ve Oyunları” (Zeybek Tunes and Dances in the Aegean)* he tried to inform the reader as much as possible through the short footnotes about dances and folk songs.[33] A less-known article he wrote in this vein was published in 1949 in the journal *Ülkü*: “*How to make a folk song?*” (how to “burn” or “fire” a “türkü” as the saying goes in Turkish). In this short text, he examines the folk songs sung in Bergama and explores how the ones that are considered “native”, in the sense that being originated from Bergama, were made. He shared lyrics and stories of two songs called “Halil İbrahim Türküsü” and “Peslan Türküsü” and related the details of a short interview with Hasan Hüseyin Hendekçi Efe, who had made those songs and who was seventy-five years old at that time.

In his speech dated 1957 and titled “*22. Kermes* ve *Milli Saz ve Türküler (22nd Festival and National Instrument and Folk Songs)*” Bayatlı, points out that the compilation works for musical folklore, especially the zeybek dances of Bergama and its surroundings has not been at the desired level after the fifteen years following the publication of his book *Bergama’da Milli Oyunlar (National Dances in Bergama)*. He expresses his concerns about the disappearance of the “Kasnak” zeybek with the loss of as an important name as Sandık Efe, and the fading out of the “Karşılama (Greeting)” zeybek danced by the efes of Kaşıkçı after Sazcıbaşı Mehmet Çavuş grew older. He has a similar concern for folk songs and saz (baglama) playing: “*Before the Dardanelles War, in Bergama and its villages, there was not a single coffeehouse where musicians were not playing baglama and a single place where folk songs were not sung. Entertainments were held, weddings were arranged, and the festivities were celebrated with them. Today, the musicians at the People’s House are following their way*” (cited Özmakas 1994:84). These words referred to the instrumental and vocal masters such as Hüseyin Ayalp and Halil Yazıcı in the district and pointed out that the students trained by them would cherish the traditions in Bergama.

---

[33] For example, he makes the following point about the dance ‘Arpazlı’: *Arpazlı dance is an old one. Reportedly, the person who had a good and bountiful barley harvest used to throw a banquet for the village people and performed this dance across the threshing floor!*” (Bayatlı 1943:28). Similarly, he describes ‘Kozak Zeybeği’ providing brief information about Kozak region and says that this dance was performed while collecting pinecones (1943:21).

About ten years after Bayatlı's statements, the Turkish Radio and Television Corporation (TRT) organized a compilation trip across the country. Halil Bedii Yönetken, who visited the region in 1938 as part of the trips organized by the Ankara State Conservatory, was also among those who planned the 1967 trip. According to the compilation plan prepared by Yönetken, there were three separate teams, each of which was assigned to particular regions. Accordingly, the first team would work in Eastern and Southeastern Anatolia, the second team in the Mediterranean, Southern Anatolia, and Central Anatolia, and the third team in the Aegean and Marmara Regions.[34] The report published on the results of the compilation efforts included local tunes and dance culture elements from two districts (Ödemiş and Bergama) and their villages as a result of the İzmir leg of the trips that consisted of Balıkesir, Burdur, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Trabzon, and Van legs. The Izmir team, consisting of Veysel Arseven, Işık Duygu Gülöksüz, and Talip Özkan spent the first eight days of the sixteen-day compilation trip in Bergama town center and its villages (Karalarbaşı,[35] Kapıkaya, and Tepeköy) and recorded various samples from zeybek tunes, folk songs, henna songs, Ramadan quatrains, "tariqa melodies" (semah, etc.), and fairy tales *(for a detailed list of this compilation, see Table 3).*

In the final report on the compilation, the Izmir team once again expressed the concerns shown by Bayatlı ten years ago with similar sentences: "*… our observation that folklore music was getting weaker and less popular in places we visited, and death of the elderly would leave them completely uncared is nothing but an expression of a bitter truth... To sum up, unless today's radio programs are purged of mistakes and prejudices such as 'People love these things' and if folklore products that are still alive are not collected and put to good use as soon as possible, there will be no such thing as folklore music in the Aegean region in ten years or so…*" (1968:1-2). Compilers emphasized that the activities of the Folklore Team of the Bergama Public Education Center, which was established with the efforts of people such as İsmail Aloğlu and Hüseyin Ayalp, already in advanced ages at that time, remained within a limited framework and made some important recommendations for organizing the work of the center in the villages.

Soma was another center of compilation studies conducted in the basin in those years. Şeref Canku made a modest contribution to local compilation studies with the folk song "Küp İçinde Reçelim" he compiled from Cemile Akın from Cinge village in 1956 (Canku 1984:3). İhsan Kutlusoy, the district governor of the period, examined the district from different aspects in his book *Soma* and included

---

[34] Halil Bedii Yönetken's compilation plan states that, unlike the compilation studies carried out by the Ankara State Conservatory, this time they will especially focus on the district centers, and if necessary, even the sub-districts and villages (1968:2).

[35] The village 'Karalarbaşı' as appears in the compilation records is called 'Gültepe' now.

some folk songs and dances from Tarhala, Karacahisar, and Akçaavlu villages as well as the surrounding regions in the chapter *"Composed Folk Songs and Dances."* Among these are the "Dörtel Dance" from Tarhala, a few stanzas of the folk song "Yare" related to this dance, and the pieces "Bağ Tığanı" and "Yandım Aşam" from the Karacahisar and Akçaavlu surroundings. The book includes lyrics and score of the "Kına Türküsü (Henna Song) - Tuz Kabağı" compiled by teacher İsmail Duruçay and score and description of "Soma Zeybeği." Kutlusoy especially underlines that the other scores he included in his book were taken from compilation studies by *Soma Turkish Folklore Association*. This association, which started to focus on the folklore heritage of Soma and its surroundings in the late 1960s, was established by the initiatives of names such as Sait Özdemir, Cemal Kızılay, Metin Oruç, Mustafa Yazıcıoğulları, and Erdal Sarı and soon after began to publish the periodical *Folklor (Halk Bilimi)* [36]. The first issue of the journal states the aim of the association as follows: "*The aim of this association is to promote our folklore, to compile local folk songs, to criticize and introduce our folk dances in oblivion to the public with the local dance groups of some towns and regions made up of young people*" (1971:5). The members of the association made compilation trips to Tarhala and the villages of Yağcıllı, Heciz, Sevişler, Evciler, Kozluören, Beyce, and Hatunköy. Almost all these compilation studies, which started in 1969 and were held intermittently until 2007 with the contributions of names such as İsmail Ergün and Ahmet Sis, were notated by TRT artist Nihat Kaya from Soma. Kaya's book *Soma Türkü ve Zeybekleri: Darkalae Barana Havaları (Soma Folk Songs and Zeybeks: Darkalae Barana Tunes)* published by Soma Municipality in 2008 brings together about a hundred and one tunes from around the basin under the categories such as "Tarhala Barana Tunes", [37] "Zeybek Tune", "Woman's Dance", and "Henna Tune."

A series of booklets edited by Cafer Topçuoğlu 1971 with the title *Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan (Some of Our National Zeybek Dances with Scores and Figures)* is a prominent body of work including some zeybek dances specific to the basin. Each of the booklets prepared to teach dances such as "Yalabık Zeybeği", "Kozak Zeybeği", "Bengi", "Dağlı", "Soma Zeybeği", "Arpazlı", and "Harmandalı" within a certain system provides the melody of each dance with its notes, shares brief introductory information on the related dance, and lists important points for the given dance item by item. Then, it describes the figures of the dance in question in sequence in a similar way to movement notation and provides some drawings to guide the reader. There are no compilation notes or

[36] For a study of this monthly cultural journal, which was an extremely important initiative for basin folklore but could only be published nine times, see also, Gürol Pehlivan, "*Soma'da Yayınlanan Folklor (Halk Bilimi) Dergisi Üzerine Bir Araştırma*" (2001).

[37] Twenty-six melodies in this group were first published in İsmail Ergün's 1997 book *Soma Tanıtım Kitabı (Introductory Book on Soma) (volüme 1)* in advance.

information about the dances and tunes in these tutorials, which offer the reader the opportunity to study the dances on their own.

Cemil Demirsipahi, in his comprehensive research *Türk Halkoyunları (Turkish Folk Dances)* published in 1975 treated Soma and Bergama, two towns drawing the east-west axis of the basin, in the chapter "Zeybek" and emphasized that especially the Bergama region had *"a very colorful appearance in terms of the types of zeybek."* Demirsipahi included "Harmandalı", "Güvende", "Bergama Bengisi", "Bergama Zeybeği", "Somalı Zeybeği", "Dağlı Zeybeği", "Çekirdeksiz Bağlar Zeybeği", "Arpazlı Zeybeği", "Yalabık Zeybeği", "Meyhaneler Zeybeği", "Karanfil Yalakları Of Aman Aman", "Bergama Konakları", and "Zahide Molla Zeybeği" in the list of the famous dances of the region (1975: 367). He stated that women's dances, which he categorized as "Sepetçioğlu Zeybeği", "Girls' Zeybek Dances", and "Women's Zeybek Dances", were sung in wedding houses and/or self-enclosed groups with the accompaniment of a tambourine. He emphasized that male's dances were performed without lyrics in open areas accompanied by an ensemble of drum and clarinet, or drum and double clarinet.

Two separate articles on zeybek dances belonging to Bergama were published consecutively in the 1983 issues of the folklore magazine *Türk Halk Müziği ve Oyunları (Turkish Folk Music and Dances).* In the fifth issue of the quarterly magazine, dated January-February-March, Yaşar Doruk's article titled "*Bergama Bengisi ve Efe Naraları*" states that the interest displayed by the compilation studies from the past to the present in the identification of the melodies and figures of the zeybek tunes had not included "efe yells (naras)" – an indispensable element of the zeybek dances. Stating that these exclamations were recorded for the first time by Durmuş Yazıcıoğlu in a recent compilation of "Bergama Bengisi", the author provided the score for this recording and analyzes the place of efe yells in zeybek dances in detail. The eighth issue of the same journal, dated October-November-December, featured the article *Bergama Zeybek Oyunları Öğretimi (Teaching Bergama Zeybek Dances)* by the researcher and teacher Vehbi Yazıcıoğlu, who devoted almost his all life to compiling zeybek dances from Bergama and its surroundings and had the opportunity to work with names such as Musa Tuncer and Mehmet Sandık Efe in the past. Yazıcıoğlu, who attended the Zeybek Dances Teaching Course held in Ankara in 20-29 April 1983 by the Ministry of Culture and Tourism's National Folklore Department as a teacher, in his article, described the basic figures and performance of the five Zeybek dances he introduced to the trainees. Yazicioglu's text was republished in 1993 by folklore researcher Ahmet Çakır, who attended the event as a trainee at that time, about ten years later in the twentieth issue of the journal *Anadolu Folkloru (Anatolian Folklore)* with the title *Bergama Yöresinden Beş Halk Oyunu (Five Folk Dances from the*

Bergama Region). "*…Our folk dances are being corrupted by belly dances, which have been popular in recent years, and their figures began to become poorer. Any and all studies should be done in order to reveal the richness or poverty of figures in Turkish folk dances.…*" (1993:767) Çakır, concluding his article with these sentences, reiterates that the work by Yazıcıoğlu set a good example for the field and similar studies were still needed. Çakır, a researcher closely interested in the folklore of the basin, was also a member of the team that visited Bergama with researchers Celal Erdem and Adeviye Akdoğan in early 1993, as part of the compilation studies carried out by the General Directorate of Folk Cultures Research and Development (HAGEM). The team recorded the figures of zeybek dances from Bergama region such as "Bengi", "Harmandalı", "Arpazlı", "Ismailli", "Meyhaneler" as well as female dances such as "Karanfil Yalakları" and "Entarisi Mavili". Mehmet Ali Sever from the village of Bergama Sindel was the person who had illustrated the dances.

Not only the zeybek dances and tunes but also the folk songs of the basin continued to attract the attention of the compilers. Turgut Aşkın brought together the folk songs of the district under the chapters "Living Folk Songs" and "Forgotten Folk Songs" in his book *Bergama'da Türküler, Maniler, Atasözleri (Folk Songs, Quatrains and Proverbs in Bergama)* published in 1997. In his book, Aşkın includes some folk songs that he himself compiled, as well as previous examples from the archive records of the TRT Music Department. Among them are the folk songs "Al Basma", "Bergama'da Pazarım / Mecide Bak Mecide", "Çekirdeksiz Bağlarım", and "Ey Yüceler Yüceler" appearing with notes and lyrics. The series of *Bergama Belletenleri (Bulletins)* that has been published since 1992 by Bergama Culture and Art Foundation (BERKSAV)[38] also includes compilation notes and some information about zeybek dances. In the second issue of the bulletin dated October 1992, Oya Aktaş, draws attention to the diversity of the survived zeybek dances in the region in terms of the variety of figures and presents the description of the dance "Yalabık" in her article titled *Bergama Zeybek ve Efe Oyunları: Yalabık Zeybeği (Bergama Zeybek and Efe Dances: Yalabık Zeybek)*. The seventh issue of 1997 includes notes of eight different zeybek tunes compiled by BERKSAV. These melodies, some of which were notated by Cemil Demirsipahi, Muharrem Yorgancıoğlu, İlker Arol, and Hasan Çakı Efe, are the following: "Zeybek", "Intro to Bergama's Local Zeybek Dance", "Bergama Zeybeği-1", "Bergama Zeybeği-2", "Bergama Zeybeği-3", "Yalı Zeybeği (Bengi Zeybeği)", "Nalbant Zeybeği", and "Kasnak Zeybeği". A group of zeybek tunes, reportedly compiled by BERKSAV, were added to the previous ones in the bulletin's ninth issue of 1999: "Sabai (Saba Guvendesi)", "Arpazlı Zeybeği", "Kozak (Yukarıbey) Zeybeği", "Dağlı", and "Bergama

[38] berksav.org

Bengisi" were notated by Cemil Demirsipahi, Muharrem Yorgancıoğlu, Ferruh Arsunar, and Hasan Çakı Efe. The name of the special issue no. 13 of the series published in 2004 is, unequivocally, *Bergama Türküleri ve Zeybek Havaları (Bergama Folk Songs and Zeybek Tunes)*. This issue can be considered a compilation book. The book prepared by Nihat Özçoban features thirty-seven folk songs and thirty-four zeybek tunes belonging to Bergama and its environs along with their notes, lyrics, and detailed information about source persons and compilers. Zeybeks registered in the TRT archives as compilations from the Bergama region were also included with their registration information *(See, Bergama Belleten No: 13, Bergama Türkü ve Zeybek Havaları*)

The compilation and identification studies, which we have listed briefly up to this point, include examples published in books, articles, reports, and similar formats. Among all these examples, the similar tunes taken from different sources at different times and places by different compilers will not go unnoticed. It will be striking that the details such as the name of the work, place information, notator, etc. as appeared in the compilation registration details sometimes do not match. These inconsistencies also reveal some contentious or conflicting points regarding the classification of the findings. Diligent searches in archives and comparative studies might help to shed some light on such conflicting information up to a certain extent. Onur Akdoğu's comprehensive study of three volumes, *Bir Başkaldırı Öyküsü Zeybekler: Tarihi, Ezgileri, Dansları (A Story of Revolt - Zeybeks: History, Tunes, Dances*, 2004), is an important edition review in this direction. In his book, Akdoğu focuses on a significant part of the compilation studies on Zeybek tunes composed throughout the country, especially in the Aegean and Mediterranean regions, and were brought to the archives. Among these are scores of forty-five different melodies compiled from Bergama and Soma surroundings. In the book, the researcher included different notated versions of compilations of a certain tune with facsimile prints and compared the available material both musically (maqam, tempo, pitch, ornaments, bifurcations, etc.) and in terms of registration information (source person, notator, locality, place, and year of publication, etc.). A similar initiative was taken in Tarkan Erkan's study *Türk Halk Müziklerinden Örnekler (Examples from Turkish Folk Music,* 2008). Having shared the scores of the dance tunes "Arpazlı", "Bergama Güvende", "Bergama Zeybeği", "Dağlı", "Gündoğdu Zeybeği", "Meyhaneler", "Sebai", "Som Ali (Somalı)", "Üç Kemer", "Yalabık", and "Zahide Molla" belonging to Bergama and its environs, Erkan did not only include the registration numbers of the melodies as appeared in TRT's instrumental repertoire but also

contributed the researches in this vein by presenting comparative information about the compilation dates and the source persons.[39]

The compilation studies, which have been progressing under the leadership of People's Houses at the local level since the early 1940s and continued under the leadership of institutions such as Dar'ül Elhan, Ankara State Conservatory, and TRT at the country level, have followed two different ways until today. These relevant works have identified the elements of the musical folklore, folk songs, and melodies of the dances, on the one hand, and have become more holistic by also compiling the figures specific to the zeybek dances in the region, on the other. Cultural heritage, which survived to the present day with the efforts of Public Education Center, BERKSAV, The Tourism Society of Bergama Lovers[40], and BEFEM in Bergama and with the efforts of Turkish Folklore Association, Soma Municipality Folk Dance Community, Soma Music Volunteers Education and Research Association, and Soma Music Association in Soma, has become more visible with the diversification of digital channels. Communication communities organized through closed groups in digital channels enabled civil contribution to the existing inventory. Sharing on social media led to the emergence of some materials that were confined to only the inhabitants of the basin while allowing a relation between the shared material and the inhabitants through public comments [on web platforms]. The other elements that have strengthened visibility at a mass scale were rebroadcast of old productions and promotional programs in the TRT archive on streaming video channels[41] and videos of basin-specific zeybek dances and female dances recorded by Bergama Public Education Center and opened to access via social media in 2007.[42] Another prominent example falling in this scope would be the album *Bergama Türküleri (Bergama Folk Songs)* released in 2012 with the contributions of Municipality of Bergama and The Tourism Society of Bergama Lovers.

The most up-to-date platform that includes examples from the musical folklore of the basin is the website *zeybekoloji.com*. Having started its activities in 2008 with the aim of creating a folk dance repertoire, this site has become one of the leading reference sources for the identification and archiving

---

[39] For a detailed list of TRT Music Department 'İzmir/Bergama' Region 'Turkish Folk Music' and 'Dance Tunes' repertoire, see Table 4, Table 5; for a detailed list of the 'Manisa/Soma' Region 'Turkish Folk Music' and 'Dance Tunes' repertoire, see Table 6, Table 7

[40] facebook.com/bersevturder/

[41] For samples from the aforementioned programs, see
'Dimidan-Bergama Yöresi' TRT (1978): https://www.trtarsiv.com/program/dimidan/dimidan-bergama-yoresi-128692
'Sıcak Yüzler-Soma' TRT (2016): https://www.youtube.com/watch?v=qAq4sbwnL6I
'Sıcak Yüzler-Bergama' TRT (2016): https://www.youtube.com/watch?v=qXQGw-LRu5A

[42] The compilers of zeybek dances and female dances included in these recordings prepared by Bergama Public Education Center are also indicated on the credits of each video. For samples from this archive composed of compilations of names such as Vehbi Yazıcıoğlu, Zekeriya Kaçar, İslam Akman, İbrahim Ünlü, etc., see,
'Bergama Zeybeği' (Bergama Public Education Center): https://www.youtube.com/watch?v=3qv_ZgN-bpM
'Al Basma' (Bergama Public Education Centre): https://www.youtube.com/watch?v=2WmqlVWijeg

of zeybek dances of the Aegean region. The platform lists zeybek dances of Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, and Muğla regions in alphabetical order; classifies each dance according to its region, places where it is performed, and its compiler; provides the registration information; and catalogs it with a repertoire number assigned by the site. The platform, which regularly posts the announcements of the folk dance competitions held throughout the country and shares the video recordings of the "traditional" and "stylized" performances exhibited in these competitions, also contains the zeybek repertoire unique to Bakırçay Basin and neighboring Soma locality under the titles "İzmir Region Folk Dance Repertoire" and "Manisa Region Folk Dance Repertoire."

BAKIRÇAY HAVZASI MÜZİKAL MİRASI ÜZERİNE DEĞERLENDİRİLMİŞ YAZIN

A BIBLIOGRAPHY on MUSICAL HERITAGE of BAKIRÇAY BASIN

Derlemeler ve İncelemeler

Collections and Researches

Abdurrahman Yılmaz, ***"Bergama Türküleri"***, Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası, Yıl:8, Sayı:88, Burhaneddin Basımevi, İstanbul, 1939

Osman Bayatlı, Abdurrahman Yılmaz, **Bergama'da Milli Oyunlar**, Cumhuriyet Matbaası, 1942

Osman Bayatlı, **Ege'de Zeybek Oyunları ve Havaları**, Nefaset Matbaası, 1943

Osman Bayatlı, ***"Türkü Nasıl Yakılır?"*****,** Ülkü Dergisi III, Yıl:3, Sayı:33, 1949

Halil Bedii Yönetken, **Derleme Notları-1**, Orkestra Yayınları, İstanbul, 1966

Folklor Derlemesi 1, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Merkez Program Dairesi Başlanlığı, Ankara, 1968

Cafer Topçuoğlu, **Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan: Yalabık Zeybeği-no.5**, Derya Yayınları, 1971

Cafer Topçuoğlu, **Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan: Kozak Zeybeği-no.6,** Derya Yayınları, 1971

Cafer Topçuoğlu, **Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan: Aydın Zeybeği-no.7,** Derya Yayınları, 1971

Cafer Topçuoğlu, **Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan: Bengi-no.8,** Derya Yayınları, 1971

Cafer Topçuoğlu, **Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan: Harmandalı-no.9,** Derya Yayınları, 1971

Cafer Topçuoğlu, **Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan: Dağlı-no.10,** Derya Yayınları, 1971

Cafer Topçuoğlu, **Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan: Soma Zeybeği-no.11,** Derya Yayınları, 1971

Cafer Topçuoğlu, **Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan: Arpazlı-no.12,** Derya Yayınları, 1971

Yaşar Doruk, ***"Bergama Bengisi ve Efe Naraları Üzerine Bir İnceleme"***, Türk Halk Müziği ve Oyunları Dergisi, Cilt. 1, Sayı 5, Ocak-Şubat-Mart 1983

Vehbi Yazıcıoğlu, ***"Bergama Zeybek Oyunları Öğretimi"***, Türk Halk Müziği ve Oyunları Dergisi, Cilt 1, Sayı 8, Ekim-Kasım-Aralık 1983

Kumru Canku, **Bir Uçtan Bir Uca, Halk Ezgileri,** Tanburacı Matbaacılık, İstanbul, 1985

Ahmet Çakır, ***"Bergama Yöresinden Beş Halk Oyunu"***, Anadolu Folklorı Dergisi, Cilt 3, Sayı 20, Ankara, Ekim-Kasım-Aralık 1993

Turgut Aşkın, **Bergama'da Türküler, Maniler, Atasözleri,** Alkan Okul Yayınevi İzmir, 1997

Nihat Özçoban, **Bergama Türküleri ve Zeybek Havaları**, Berksav Belleten no:13 (Özel Sayı), Eylül 2004

Onur Akdoğu, **Bir Başkaldırı Öyküsü Zeybekler: Tarihi-Ezgileri-Dansları (2.Cilt)**, Sade Matbaacılık, İzmir, 2004

Nihat Kaya, **Soma Türkü ve Zeybekleri-Darkale Barana Havaları**, Soma Belediyesi Kültür Yay. no:2, 2008

Tarkan Erkan, **Türk Halk Oyunları Müziklerinden Örnekler**, Sade Matbaacılık, İzmir, 2008

Seyfettin Asaf -Sezai Asaf, **Yurdumuzun Nağmeleri**, (Çeviriyazım-Tıpkıbasım), Yayına Hazırlayan: F. Reyhan Altınay, Meta Basım, İzmir 2008

Seyfettin Asaf- Sezai Asaf, **Yurdumuzun Nağmeleri**, (Tıpkıbasım-Transkripsyon), Hazırlayan: Prof. Dr. H. Ahmet Özdemir, Yeryüzü Yayınları, İstanbul 2017

Bakırçay Havzası'na Ait Yerel Tarih, Kültür ve Folklor Araştırmaları

Local Studies on Historical and Cultural Aspects of Folklore in Bakırçay Basin

Necati Şerif, ***"Yirce'de Düğün Âdetleri"***, Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası, Sayı:8, Burhaneddin Basımevi, İstanbul, 1930

Bahri Oskay, ***"Yurt Tetkikleri-Soma: "Düğün ve Âdetler"***, GEDİZ Manisa Halkevi Dergisi III/34, Şubat 1940

Avni Altıner, ***"Soma: Tarhala Köyünde Üzüm Bayramı",*** GEDİZ Manisa Halkevi Dergisi Sayı:40, Ağustos 1940

Abdurrahman Yılmaz, **Bergama'da Folklor,** Cumhuriyet Matbaası, 1941

Osman Bayatlı, **Bergama'da Efsaneler Adetler,** Vakit Matbaası, İstanbul, 1941

Bakırçay: Edebî ve İçtimaî Mecmua, Yıl:1, Cilt:1, Say:3, Haziran 1944

Osman Bayatlı, **Bergama'da Köyler: Eğrigöl 1.Kitap,** C.H.P Bergama Halkevi Yayını Sayı:13, Meşher Matbaası, İzmir, 1944

Osman Bayatlı, **Bergama'da Köyler: Pınarköy, Narlıca, Tepeköy, Yalnızev 2.Kitap,** C.H.P Bergama Halkevi Yayını Sayı:14, Nefaset Matbaası, İzmir, 1944

Osman Bayatlı, **Bergama'da Köyler: Tırmanlar 3.Kitap,** C.H.P Bergama Halkevi Yayını Sayı:16, Nefaset Matbaası, İzmir, 1945

Osman Bayatlı, **Bergama'da Köyler: Bölcek Köy 4.Kitap,** C.H.P Bergama Halkevi Yayını Sayı:18, Nefaset Matbaası İzmir, 1945

Osman Bayatlı, **Bergama'da Alevi Gelini ve İnançları,** Teknik K. Ve Mecmua Basımevi, İzmir, 1957

Osman Bayatlı, **Bergama'da Yakın Tarih Olayları 18.-19. YY,** Teknik K. Ve Mecmua Basımevi, İzmir, 1957

Folklor (Halk Bilimi) Dergisi, Yıl:1, Sayı:1, Soma Türk Folklor Derneği, Mart 1971

İhsan Kutlusoy, **Soma,** Üçyol Neşriyat, İstanbul, 1971

Eyüp Eriş, **Bergama Uygarlık Tarihi,** Bergama Belediyesi Kültür Yaynınları No:2, 2.Baskı, İzmir, 1990

Filiz Peker, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bergama Kazasının Sosyal ve Kültürel Durumu**, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları No.8, 1990

Yavuz Özmakas (Yay. Haz), **Osman Bayatlı-Yazılar, Konuşmalar, Mektuplar,** Bergama Kültür ve Sanat Vakfı, 1994

Eyüp Eriş, **Kozak**, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları No.26, 1996

İsmail Ergün, **SOMA (1. CİLT),** Soma Belediyesi, 1997

Eyüp Eriş, **Turanlı Tarihi: Ilıca-ı Bergama, Göçbeyli Kültürü, Madra Yörükleri,** Bergama Belediyesi Kültür Yayınları No.38, 1997

İbrahim Muti, **Geçmişten Günümüze Dikili,** Egebasım, 2005

Eyüp Eriş, **Kınık, Geçmiş Zaman Kayıtları,** Bergama Ticaret Odası Kültür Yayınları, Ocak 2009

Celal Erdem, ***"Bergama Kozak Yukarıbey Köyü Evlenme Düğününde Geleneksel Törenler ve Değişme"***, Bildiri Metni, 2010

Eyüp Eriş, **Kermeslerle Bergama'nın Yakın Tarihi**, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları, 2011

Mehmet Emin Elmacı, Melih Tınal, **Çağdaşlaşma Sürecinde Bergama Halkevi,** Bergama Belediyesi Kültür yayınları, 2013

Anı, Biyografi, Anlatı, Fotoğraf Albümü

Memorials, Biographies, Stories and Photographs

Stratis Balaskas, **100 Yıl Önce Bergama'da Bir Paskalya Bayramı,** Bergama Belediyesi Kültür Yayınları No.30, 1997

Bahattin Fırtına, **Köy Enstitülerinde Usta Öğreticilik,** Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Yayınları, İkinci Basım, İzmir, Nisan 2005

Selahattin Tural, **Bergama Düşlerimin Şehri-İzmir Sevdam,** Kanguru Yayınları, Ankara, 2010

Refik Güngör, **Bir Zamanlar Bergama: 1950 Sonrası Yıllar**, Çağdaş Matbaa, 2010

Sefa Taşkın, **Pembe Sardunya,** Şenocak Yayınları, İzmir, 2012

Ali İhsan Süter, **Bergama Görsel Tarihi,** Bergama Kültür Sanat Vakfı, İzmir, 2013

Enver Ay, **Kuzey Ege'den Bir Kültür Damlası: Bergama-Kozluca,** Etki Yayınları, 2019

Sefa Taşkın, **Bergama'da Abacıhan Sokak,** Heyamola Yayınları, 2019

Akademik Çalışmalar

Academic Studies

Armağan Coşkun Elçi, **Muzaffer Sarısözen (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları),** Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara, 1997

Gürol Pehlivan, ***"Soma'da Yayınlanan 'Folklor (Halk Bilimi)' Dergisi Üzerine bir Araştırma",*** Manisa Araştırmaları, Sayı 1, Manisa, 2001

Hervé Georgelin, **Smyrna'nın Sonu: İzmir'de Kozmopolitizm'den Milliyetçiliğe**, Birzamanalar Yayıncılık, 2008. (çev: Saadet Özen)

Kerem Özgür Erdem, ***"Klarinetin Geçmişten Günümüze Anadolu'da Gelişimi ve İcra Edilişi"***, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Entitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008

Cemile Yılmaz, ***"Toplumsal Cinsiyet ve Müzik: Bergamalı Roman Kadınlarının Profesyonel Müzisyenlik Modeli Olarak 'Dümbekçilik' "*** Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010

Hasan Devrim Kınlı, İbrahim Yavuz Yükselsin, ***"Eşikler, Müzikler ve Liminalite: Profesyonel Roman Müzisyenler ve Bergama Yöresi Evlilik Ritüellerindeki Liminal Rolleri"***, *2. Ulusal Hisarlı Ahmet Sempozyumu Bildirileri*, ed: Çağhan Adar & Yunus Emre Uygur, 2011 Kütahya: Güzel Sanatlar Derneği Yayını, s:198-220.

Doç. Dr. F. Reyhan Altınay, ***"Bergama Halk Müziği Alanında İlk Tespitler ve Çözümlemeli Bir İnceleme"***, Uluslararası Bergama Sempozyumu, Bildiriler Cilt:2, Bergama Belediyesi Yayınları 2011, s:689-703.

Doç. Dr. Hüseyin Yaltırık, ***"Çok Kültürlülük Bağlamında Bergama Zeybeği Üzerine Bir İnceleme"***, Uluslararası Bergama Sempozyumu, Bildiriler Cilt:2, Bergama Belediyesi Yayınları 2011, s:704-717

Doç Dr. F. Reyhan Altınay, ***"Türkiye'de 'Çokkültürlülük' Bağlamında Halk Müziği Araştımalarının Gerekliliği"***, E.Ü. Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Dergisi, 2012 (2), s.63-90.

Hasan Devrim Kınlı, İbrahim Yavuz Yükselsin, ***"Kültürel Aracılığın Ritüelleri: Bergamalı Profesyonel Roman Müzisyenlerin Geçiş Ritüellerindeki Aracılık Rolleri"***, *3. Ulusal Hisarlı Ahmet Sempozyumu Bildirileri*, ed: Çağhan Adar & Uğur Türkmen, 2012 Kütahya: Güzel Sanatlar Derneği Yayını, s:432-447.

Chrissy Mason, ***"Salt Harvest and Flamingos: A Time in Lesvos",*** Able Muse A Review of Poetry, Prose & Art, No:16, Winter 2013, p:46-52

Hüseyin Onat, ***"İzmir Bergama'da İcat Edilmiş Trompet Geleneğinin Ardındaki Zurna Yasağı",*** *Uluslararası Etnomüzikoloji Sempozyumu Bildiri Kitabı*, ed: Doç. Dr. Özlem Doğuş Varlı, 2018, s:358-36

Yazan ve Derleyen (Autor): Hasan Devrim Kınlı
Çevirmen (Translator): Barış Yıldırım
Editör (Editor): Sarp Keskiner

The project has received funding from the European Union's Horizion 2020 research and innovation programme under grant agreement No. 776465

RURITAGE
Heritage for Rural Regeneration